

Využívanie verejných priestorov a plôch na lokálnej úrovni

Príbeh pilotného projektu č. 10

(hlavní partneri projektu: Inštitút pre dobre spracovanú spoločnosť, hlavné mesto Bratislava)

Viac priestoru pre verejné priestory

Téma verejných priestorov a ich využívania nebola dlhodobo na Slovensku dostatočne atraktívnou témou. Ide o paradoxné konštatovanie, pretože verejné priestory sa týkajú prakticky každého aktéra pôsobiaceho v danom meste alebo obci. Obzvlášť to platí pre obyvateľov a návštevníkov miest a obcí, pretože charakter verejných priestorov priamo determinuje nielen ich ochotu tieto verejné priestory využívať, ale aj spôsoby, ako sa tieto verejné priestory využívajú. Pomyselnou lastovičkou sa v oblasti využívania verejných priestorov stal v roku 2005 program PriStory, ktorý bol koordinovaný Nadáciou Ekopolis. Jeho cieľom bolo plánovanie i riešenie využívania verejných priestorov so zapojením širokej verejnosti a metodicky bol program zakotvený v metodike, ktorú využíva americká organizácia Project for Public Spaces. V tejto súvislosti bol v období rokov 2008 – 2011 realizovaný tiež medzinárodný projekt UrbSpace, ktorý bol podporený z programu Central Europe a Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Projekt bol zameraný na zvyšovanie atraktivity a kvality mestských verejných priestorov.¹ Od roku 2005 bolo v rámci programu PriStory riešených niekoľko desiatok verejných priestorov (spomenúť možno mestský park Lanice vo Zvolene, areál ihriska na Žehrianskej ulici v Petržalke, literárny parčík v Žiline, bývalú farskú záhradu v Rajci, Dolnú Ružovú uličku v Banskej Štiavnici, areály dialyzačných stredísk v Partizánskom a v Galante či verejné priestory vo vidieckom prostredí, napríklad komunitnú záhradu v Medovarciach, takzvaný Pohorelský dvor v Pohorelej, historický park v Rumanovej alebo verejný priestor v Pruskom).²

Sledovaný pilotný projekt bol zameraný na špecifický verejný priestor v hlavnom meste Bratislave. Konkrétne išlo o intenzívne využívaný priestor dvoch územne na seba nadväzujúcich námestí, a to Kamenného námestia a Námestia SNP. Špecifickosť tohto priestoru možno charakterizovať takto:

- v období pred rokom 1989 patril tento priestor vďaka niekoľkým stavebným počínom (napríklad obchodný a obytný dom Manderla, budova Hlavnej pošty v Bratislave,

¹ Nadácia Ekopolis: Verejné priestory: Plánovanie a tvorba verejných priestranstiev za účasti verejnosti. Dostupné z: <<https://www.ekopolis.sk/mesta-pre-ludi/verejne-priestory>> (30. 9. 2019).

² Miková, K. – Paulíková, M. – Pauliniová, Z. (2010): Verejné priestory: Ako tvoriť priestory s príbehom, pre ľudí a s ľuďmi. Banská Bystrica: Nadácia Ekopolis. Dostupné z: <https://www.pdcs.sk/sk/publikacie/download/4_e856cf0a3d422b79065b2a8798085e87> (30. 9. 2019).

budova bývalého obchodného domu Prior či budova Hotela Kyjev) medzi architektonické dominanty hlavného mesta;

- priestor oboch námestí je známy po celom Slovensku ako miesto, kde sa spoluvytváralo a stále spoluvytvára smerovanie našej krajiny (konalo sa na ňom niekoľko spoločensko-politických významných protestov, vrátane hlavných protestov počas Nežnej revolúcie,³ i nedávnych masových protestov po vražde novinára a jeho snúbenice⁴);
- po roku 1989 sa stal tento priestor dlhodobo vizuálne málo prítlačlivým⁵ a obyvateľmi i návštevníkmi nebol vnímaný ako bezpečný (viacerí vnímali napríklad zvýšenú koncentráciu bezdomovcov v tejto oblasti).⁶

Obrázok č. 1: Pohľad na Kamenné námestie v Bratislave⁷

Napriek unikátnej lokalite priestoru týchto dvoch námestí v bezprostrednej blízkosti k historickému centru a nespornému významu z hľadiska pohybu obyvateľov i návštevníkov mesta nebol jeho potenciál v posledných dekádach využívaný primeraným a efektívnym

³ Kalendárium k udalostiam pádu komunistického režimu v roku 1989. Dostupné z: <<https://www.17november1989.sk/sk/kalendarium/>> (30. 9. 2019).

⁴ Slovensko zažilo najväčšie demonštrácie v histórii. V Bratislave bolo podľa odhadov 50-tisíc ľudí. Zverejnené v Denníku N dňa 9. marca 2018. Dostupné z: <<https://dennikn.sk/1056566/slovensko-zazilo-najvacsie-demonstracie-v-historii-v-bratislave-bolo-podla-odhadov-50-tisic-ludi/>> (30. 9. 2019).

⁵ Reality.trend.sk: Najväčšie opachy Bratislavy? Podľa prieskumu obe stanice a Kamenné námestie. Dostupné z: <<https://reality.trend.sk/komercne-nehnutelnosti/najvacsie-opachy-bratislavy-podla-prieskumu-obe-stanice-a-kamenne-namestie.html>> (30. 9. 2019).

⁶ Mestská polícia Bratislava: Zásahy hliadok MsP v 12. týždni: Zásahy hliadok MsP v týždni od 20. marca do 26. marca 2006. Na Kamennom námestí opäť najviac priestupkov. Dostupné z: <<http://mestskapolicia.bratislava.sk/zasahy-hliadok-msp-v-12-tyzdni/d-1149/p1=1013>> (30. 9. 2019).

⁷ Živé námestie. Dostupné z: <<http://viescovidis.sk/zive-namestie>> (30. 9. 2019).

spôsobom. Význam tohto verejného priestoru si však uvedomovali viacerí relevantní aktéri. Títo sa opakovane pokúšali o realizáciu zásadných alebo aspoň čiastkových zmien, no vždy skôr či neskôr narazili na prekážku, ktorá ich snahy zastavila. Spoločným znakom spomínaných prekážok bola rôznorodosť záujmov zainteresovaných jednotlivcov či záujmových skupín. Územia Kamenného námestia a Námestia SNP boli totiž vždy priestorom, kde na seba narážali záujmy vlastníkov pozemkov tam situovaných bytových i nebytových priestorov, podnikateľské zábery, architektonické záujmy a zábery chránené miestne príslušnými pamiatkovými úradmi, ako aj záujmov širokej verejnosti, ktorá námestia denne využíva najrôznejšími spôsobmi (od pohybu chodcov či dopravy obyvateľov i návštevníkov mesta za prácou, štúdiom alebo oddychom, cez realizáciu voľnočasových aktivít a nákupov, až po poskytovania priestoru na ekonomické aktivity alebo trvalé i prechodné bývanie). Tieto skutočnosti nás vedú k záveru, že tento verejný priestor bol vnímaný aj ako neprehľadná sieť najrôznejších potrieb a očakávaní, ktoré dlhodobo zostávali nenaplnené.

Partneri projektu

Bratislava je podľa Ústavy SR hlavným mesto Slovenska. Počet obyvateľov s nahláseným trvalým pobytom dosiahol k 31. decembru 2018 úroveň 432 864 obyvateľov. Z pohľadu reálneho využívania verejných priestorov mesta Bratislavy je zaujímavejšou i dôležitejšou informáciou skutočný počet obyvateľov, ktorí mesto Bratislava a jeho priestory, dopravu či verejné služby využívajú. Pri tomto meraní sa využila metóda počítania aktívnych SIM kariet na území Bratislavy v denných i nočných hodinách. Merania, ktoré boli realizované v polovici roka 2019, ukázali, že kým v nočných hodinách sa na území mesta nachádzalo 633 806 aktívnych SIM kariet, počas denných hodín to bolo až 682 562 SIM kariet.⁸ Územia Kamenného námestia a Námestia SNP patria k najintenzívnejšie využívaným verejným priestorom hlavného mesta Bratislavy. Denne je tento priestor využívaný tisíckami osôb, pričom formy využívania kolíšu od statických až po dynamické (napríklad aktivity vlastníkov alebo prevádzkovateľov rôznych podnikateľských prevádzok, zásobovanie podnikateľských prevádzok, využívanie bytových i nebytových priestorov obyvateľmi i návštevníkmi mesta, individuálna automobilová doprava i parkovanie osobných automobilov, mestská hromadná doprava, alternatívne spôsoby dopravy, voľnočasové aktivity obyvateľov i návštevníkov mesta a tak ďalej).

Mesto Bratislava, rovnako ako ostatné obce a mestá Slovenska, je priamo zodpovedné za územné plánovanie na svojom území. Pod územným plánovaním sa rozumie sústavné a komplexné riešenie priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Malo by pri tom rešpektovať potreby tvorby zdravého životného prostredia, ekologickej stability, šetrného nakladania so zdrojmi, zachovávanie kultúrno-historickej hodnoty územia, územného rozvoja a tvorby krajiny v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja. Územným plánovaním sa vo verejnom záujme určuje hospodárne využitie zastavaného územia a ochrana nezastavaného územia. Orgány územného plánovania (kam patria aj príslušné orgány obcí a miest) premietajú prostredníctvom územného plánovania konkrétne zábery do územia a súčasne koordinujú verejné záujmy.⁹ Využívanie oboch námestí bolo aj v nedávnej minulosti predmetom viacerých debát a zámerov rôznych architektonických zmien, no najmä z dôvodu

⁸ Koník, J. (2019) V Bratislave žije vyše 600-tisíc ľudí, ukázali telefóny (+ mapy). Zverejnené v *Denníku N* dňa 11. júna 2019. Dostupné na: <<https://dennikn.sk/1495410/v-bratislave-zije-vyse-600-tisic-ludi-a-dalsich-130-tisic-dochadza-ukazali-telefony-mapy/>> (28. 11. 2019).

⁹ UzemnePlany.sk: Čo je to územný plán? Dostupné z: <<http://www.uzemneplany.sk/co-je-to-uzemny-plan>> (30. 9. 2019).

rôznorodosti záujmov, ktoré nenašli spoločnú „reč“, sa postupom času stali chátrajúcim priestorom, ktorý prestával plniť svoje funkcie. Dôkazom toho bolo aj množstvo podnetov týkajúcich sa využívania a problémov týchto dvoch námestí, ktoré mesto Bratislava i mestská časť Bratislava-Staré mesto prijali prostredníctvom platformy Odkaz pre starostu.¹⁰

Magistrát mesta Bratislavy reprezentoval v projekte Marek Dinka, ktorý v danom čase pôsobil na sekcii územného plánovania.

Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť je etablovanou, neziskovou, mimovládnu organizáciou, ktorá vznikla v roku 2001. Od svojho založenia sa stala jednou z prvých organizácií na Slovensku, ktoré sa venovali témam kvalitnej tvorby verejných politík a dobrého spravovania. Inštitút svoje aktivity postupne rozširoval na rôzne oblasti a v roku 2010 spustil portál Odkaz pre starostu. Prostredníctvom neho sa komunikácia o kvalite a využívaní verejného priestoru aj v partikulárnych záležitostiach stala dostupnou každému záujemcovi (nielen obyvateľom) vďaka aplikácii pre mobilné telefóny. Navyše, nahlásenie podnetu malo jasného adresáta, ktorý bol viditeľný a transparentne pomenovaný, čím bol vytvorený tlak na prijatie primeraných riešení. Spomínaný portál slúžil aj ako priestor na poskytnutie adresnej spätnej väzby, ktorá zároveň súvisela s fenoménom verejnej kontroly. Práve tento portál umožnil zhromaždiť veľké množstvo dát, ktoré sa týkali aj verejného priestoru Kamenného námestia a Námestia SNP a ktoré umožnili pomenovať alebo odkryť problémové lokality i témy, ktoré tieto na seba územne nadväzujúce námestia dlhodobo sužovali (pri vyhodnocovaní dát z portálu Odkaz pre starostu sa ukazuje, že územia týchto dvoch námestí patria medzi citlivo vnímané verejné priestory mesta Bratislavy).

Inštitút bol v projekte najmä v prípravnej fáze a na začiatku implementácie reprezentovaný vtedajším jeho riaditeľom Ctiborom Košťálom, ktorého na riaditeľskej pozícii i v projekte v priebehu projektovej implementácie nahradila Veronika Prachárová. Kľúčovým zástupcom inštitútu bol Juraj Hurný, ktorý stál pri realizácii všetkých fáz projektu, a to od jeho prípravy až do ukončenia.

Aliancia Stará Tržnica síce nebola oficiálnym partnerom tohto projektu, no je potrebné uviesť, že svojimi aktivitami zásadne prispela k skvalitňovaniu verejných priestorov Kamenného námestia a Námestia SNP a zároveň k napĺňaniu cieľov tohto projektu. Zlepšením stavu zelene, mobiliáru i osvetlenia verejného priestoru pred Starou tržnicou (na území dnešného Námestia Nežnej revolúcie, ktoré bolo vyňaté z územia Námestia SNP 16. novembra 2019¹¹), sa jej podarilo priestor oživiť, zatraktívniť ho z pohľadu obyvateľov i návštevníkov a podporiť efektívnejšie nakladanie s jeho potenciálom. Dnes je to miesto konania viacerých pouličných festivalov, je považované za funkčný a bezpečný verejný priestor slúžiaci rôznym skupinám obyvateľov Bratislavy i návštevníkom tohto mesta. Zároveň slúži ako príklad skvalitnenia intenzívne využívaného verejného priestoru, ktoré bolo dosiahnuté pomerne nízkonákladnými zmenami. Za alianciu v projektových aktivitách vystupoval predovšetkým Gábor Bindics. Do projektu sa však zapojili aj ďalšie občianske či odborné iniciatívy, napríklad 2021 Architekti či Laboratórium architektúry krajiny LABAK.

¹⁰ Odkaz pre starostu: Námestie SNP, Bratislava: Dostupné z: <<https://www.odkazprestarostu.sk/bratislava/podnety/ulica/198/namestie-snp>> / Odkaz pre starostu: Kamenné námestie. Dostupné z: <<https://www.odkazprestarostu.sk/bratislava/podnety/ulica/112/kamenne-namestie>> (11. 12. 2019).

¹¹ Bratislava má Námestie Nežnej revolúcie. Dostupné z: <<https://www.bratislava.sk/sk/sprava/bratislava-ma-namestie-neznej-revolucie>> (30. 11. 2019).

Obrázok č. 2: Pohľad na Starú tržnicu a časť Námestia SNP v Bratislave¹²

Ciele a časový plán projektu

Zámer projektu bol definovaný projektovými partnermi pomerne široko a bez priamej väzby na predmetné územie. Skôr poukazoval na potrebu komplexnejšieho prístupu k verejným priestorom a nevyhnutnosť využívania participatívneho prístupu pri tvorbe verejných politík (najmä pri spracovávaní plánovacích a koncepcných dokumentov) zameraných na *využívania verejných priestorov a plôch v rámci samospráv (miest a obcí) a participáciu obyvateľov na ich tvorbe, správe a užívaní. Primárnym cieľom takto tvorenej verejnej politiky je zabezpečiť hospodárnu, kvalitnú a inkluzívnu správu a využívanie verejných priestorov a plôch v mestách a obciach.*¹³ V projektovom zámere predkladateľa poukazovali na *existenciu veľkého množstva nevyužitých, respektíve nedostatočne využívaných verejných plôch a priestorov v mestách a obciach (v našom projekte v meste Bratislave)*¹⁴ a zároveň na nevyužitý potenciál zapájania obyvateľov miest a obcí do tvorby lokálnych rozvojových verejných politík, teda aj tých politík, ktoré súvisia s využívaním verejných priestorov. Práve Kamenné námestie malo byť tým priestorom, z ktorého sa podľa vzoru iných verejných priestorov na území Bratislavy stane ďalší prípad vhodný na štúdium a inšpiráciu, *na ktorom bude možné demonštrovať aplikáciu navrhutej participatívnej metódy a procesu.*¹⁵ Výstupom pilotného projektu by malo byť *spracovanie spätnej väzby od obyvateľstva viažucej sa ku Kamennému námestiu, navrhnutie intervencií a formulovanie súťažných kritérií na zhotovenie štúdie na rekonštrukciu námestia mestom Bratislavou.*¹⁶ V neposlednom rade malo byť v rámci projektu v *spolupráci s magistrátom Bratislavy vyladené fungovanie mechanizmu spätnej väzby prostredníctvom*

¹² Živé námestie. Dostupné z: <<http://viescovidis.sk/zive-namestie>> (30. 9. 2019).

¹³ SGI: Zámer projektu. Interný podkladový materiál projektu.

¹⁴ SGI: Zámer projektu. Interný podkladový materiál projektu.

¹⁵ SGI: Zámer projektu. Interný podkladový materiál projektu.

¹⁶ SGI: Zámer projektu. Interný podkladový materiál projektu.

portálu *Odkaz pre starostu*¹⁷ a zámerom snaha o osvojenie si participatívneho procesu s jeho ukotvením v relevantných dokumentoch pri tvorbe ďalších lokálnych rozvojových politík podobného charakteru.

Z hľadiska časového harmonogramu platí, že projekt neprebíhal štandardným spôsobom v porovnaní s ostatnými pilotnými projektmi. Zatiaľ čo niektoré pilotné projekty boli v priebehu leta či jesene 2017 len vo svojej prípravnej fáze a nestihli začať s vlastnou implementačnou fázou, tento pilotný projekt mal za sebou už významnú časť implementačnej fázy vrátane podstatnej časti zberu dát. Primerane k tomu bolo naplánované aj skoršie ukončenie projektu.

Prípravná fáza

Pôvodný zámer projektu sa obmedzoval na územie Kamenného námestia a išlo prakticky o iniciatívu, v ktorej mesto Bratislava nehralo dôležitú rolu. Tento projektový zámer však bol z hľadiska svojho záberu rozšírený aj o územie Námestia SNP. Zdôvodnenie rozšírenia projektového záberu bolo pomerne jednoduché. Po prvé, obe námestia sú prepojené nielen územne, ale tiež prostredníctvom aktivít, ktoré sa na nich realizujú. Po druhé, obyvatelia i návštevníci mesta ich bežne vnímajú ako jeden súvislý verejný priestor. A po tretie, vzhľadom na viacdimenzionálnu previazanosť týchto námestí sa dá očakávať, že zásahy, ktoré budú uskutočnené na jednom námestí, bude neskôr potrebné zrealizovať (v plnom rozsahu alebo s určitými modifikáciami) aj na druhom námestí.

Vďaka týmto úvahám a rozšíreniu pôvodného projektového zámeru vznikol projekt Živé námestie, ktorý bol podporený aj ďalšími organizáciami. Inými slovami, tento projekt sa stal jedným z výstupov projektu Shared Cities: Creative Momentum, ktorý bol spolufinancovaný z programu Európskej únie Kreatívna Európa, a národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v rámci operačného programu Efektívna verejná správa, ktorý bol podporený prostriedkami Európskeho sociálneho fondu. Okrem toho boli niektoré výstupy projektu Živé námestie spolufinancované z Fondu na podporu umenia.¹⁸

Plánovaný výstup nami sledovaného projektu bol definovaný ako *príprava podkladov na verejnú súťaž ku Kamennému námestiu a Námestiu SNP, ktoré budú vychádzať z participatívnych procesov (...) aj vytvorenie dobrých príkladov participatívnych aktivít na území týchto námestí. Okrem uvedeného bude výstupom projektu aj analýza doterajších pokusov o participáciu na pôde hlavného mesta*.¹⁹ Projekt mal teda pomerne jasne definovaný plán, jednotlivé fázy na seba obsahovo aj časovo nadväzovali a zároveň bol jasne určený aj jeho hlavný výstup. Je však dôležité poukázať na fakt, že tento participatívny projekt nestál na rovnakej štartovacej čiare v porovnaní s inými projektmi realizovanými v rámci spomínaného národného projektu. Kvalitatívna zmena verejného priestoru Kamenného námestia (a neskôr i Námestia SNP) bola iniciatívou Aliancie Stará Tržnica, ktorá na svoj zámer získala grant v rámci medzinárodného projektu Shared Cities: Creative Momentum už na prelome rokov 2016 a 2017. Aliancia sa spojila s inštitútom vďaka platforme Odkaz pre starostu, ktorý chcela využiť na zber dát vzťahujúcich sa k riešenému územiu. Až takto vytvorené a pripravené konzorcium sa uchádzalo o prostriedky národného projektu. Je teda zrejmé, že aliancia aj inštitút by sa danej téme venovali aj bez zapojenia sa do národného projektu, no práve vďaka

¹⁷ SGI: Zámer projektu. Interný podkladový materiál projektu.

¹⁸ Živé námestie. Dostupné z: <<https://zivenamestie.sk/zive-namestie>> (30. 9. 2019).

¹⁹ SGI: Národný projekt Participácia. Dostupné z: <https://www.governance.sk/gov_project/narodny-projekt-participacia/> (28. 11. 2019).

tomuto zapojeniu sa záber plánovaných projektových aktivít rozšíril aj o testovanie a štandardizáciu istých procesov participácie, ktoré by mali byť nevyhnutnou súčasťou práce s akýmkoľvek verejným priestorom. Na druhej strane platí, že mesto Bratislava nebolo účastníkom podstatnej časti prípravnej fázy projektu.

Prvá etapa implementácie (júl – december 2017)

Pre prvú etapu bol charakteristický masívny zber dát, ktorý prebiehal v niekoľkých obsahových rovinách so zapojením veľkého množstva expertov i laikov. Tomuto predchádzala tvorba takzvaného participačného plánu, respektíve tvorba metodiky procesu participácie.²⁰ Podľa tohto plánu sa cieľom stalo mapovanie relevantných aktérov a aktivít, ktoré je potrebné realizovať, a následné nastavenie harmonogramu realizácie týchto aktivít. Prvé pracovné stretnutia a tvorba scenárov či metodík tak prebiehali už v júli roku 2017. Rovnako tak prvé dátové zbory boli realizované v priebehu leta 2017.

Jedným z najaktívnejších mesiacov bol september 2017, v ktorom prebehlo niekoľko participatívnych procesov so zapojením širokej verejnosti. Na jednej strane prebiehali expertné a odborné zbory dát (napríklad architektonické, urbanistické a dizajnérske analýzy, expertné rozhovory, analýzy vlastníckych vzťahov a užívateľských titulov, analýza podnetov z platformy Odkaz pre starostu), no paralelne prebiehali aj participatívne aktivity zamerané na zapojenie širokej verejnosti.

Odkaz pre starostu je silný nástroj zberu dát v štruktúrovanej forme, ktorý zo svojej podstaty umožňuje veľmi jednoduchý spôsob, ako môže jednotlivec poukázať na zníženie alebo zlyhanie kvality verejného priestoru alebo verejnej služby.²¹ Nie je proaktívnym participačným nástrojom v zmysle aktívneho vťahovania občanov, ale vytvára priestor na časovo nenáročný spôsob komunikácie medzi obyvateľmi či návštevníkmi mesta alebo obce a zodpovednými zástupcami samosprávy. Jeho veľkou výhodou je pre obe strany zrozumiteľný a nenáročný prenos informácií od obyvateľov či návštevníkov, ktorí majú bezprostrednú skúsenosť s nejakým problémom verejného priestoru, smerom k zodpovedným osobám (napríklad funkčne príslušným úradníkom) na strane samosprávy. Navyše, istým spôsobom tento prenos informácií zaväzuje zodpovedné osoby na strane samosprávy ku konaniu, keďže podnety sú verejne prístupné a ponúkajú nielen informácie o ich obsahoch, ale tiež informácie o stave riešení. V rámci projektu Živé námestie bolo analyzovaných 407 podnetov obsahovo zameraných na územia Kamenného námestia a Námestia SNP. Tieto podnety boli podané v priebehu uplynulých 7 rokov (sledovaným bolo obdobie od decembra 2010 do júla 2017).²² Najčastejšie sa podnety týkali kvality chodníkov a ciest (108 podnetov) a verejného poriadku, teda najmä rušenia nočného pokoja, reklamy a grafiti (62 podnetov). Za sledované obdobie bolo vyriešených 147 podnetov a 155 podnetov zostalo nevyriešených (vrátane 89 podnetov, ktoré boli podané už v období medzi rokmi 2010 a 2014).²³

²⁰ Naratívna správa (júl – december 2017) k pilotnému projektu č. 10 (spracované zástupcami Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť).

²¹ Viac pozri na: <<https://www.odkazprestarostu.sk>>

²² Aliancia Stará Tržnica (2018): Živé námestie. Podnety z portálu Odkazprestarostu.sk týkajúce sa Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave. Dostupné z: <<https://zivenamestie.sk/assets/download/Podnety%20z%20portalu%20Odkazprestarostu.sk%20tykajuca%20s%20Namestia%20SNP%20a%20Kamenneho%20namestia%202017.pdf?v=20180605>> (30. 9. 2019).

²³ Aliancia Stará Tržnica (2018): Živé námestie. Podnety z portálu Odkazprestarostu.sk týkajúce sa Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave. Dostupné z: <<https://zivenamestie.sk/assets/download/Podnety%20z%20portalu%20Odkazprestarostu.sk%20tykajuca%20s%20Namestia%20SNP%20a%20Kamenneho%20namestia%202017.pdf?v=20180605>> (30. 9. 2019).

Okrem štandardných techník zberu dát, ako sú dotazníky, pološtruktúrované rozhovory či fókusové skupiny, boli v rámci zberu dát v tomto projekte využité aj inovatívnejšie participačné techniky. Typickými príkladmi sú takzvané stretnutia nad mapou, komunitné prechádzky či vytváranie takzvanej emočnej mapy. Do zberu dát boli zapojení nielen interní zamestnanci inštitútu a aliancie, ale tiež viacerí dobrovoľníci, ktorí boli na tento účel vhodne poučení a zaškolení.

V rámci dotazníkového prieskumu, ktorý prebiehal medzi júlom až októbrom 2017, boli využité dve formy. Na jednej strane boli využité dotazníky v elektronickej forme, ktoré boli zamerané na tie cieľové skupiny, pre ktoré je vhodný tento typ zberu dát. Na druhej strane však nezostali opomenuté ani osoby so zníženou dostupnosťou alebo schopnosťou pracovať s informačno-komunikačnými technológiami. Tieto osoby boli oslovované priamo a anketári im pomáhali s vyplňaním dotazníkov. Kombináciou oboch foriem distribúcie dotazníkov sa podarilo získať dáta od rôznych cieľových skupín, čím sa sledovalo dosiahnutie reprezentatívnosti vzorky.²⁴ Celkovo bolo počas štyroch mesiacov vyzbieraných 1087 úplne alebo čiastočne vyplnených dotazníkov. Tieto dotazníky obsahovo pokrývali vybrané témy, napríklad účel využívania námestí, bezpečnosť, čistotu a poriadok na námestiach, dostupnosť/prístupnosť námestí, hlavné pozitíva či negatíva území týchto námestí, absentujúce prvky či služby, ktoré by mali tieto námestia poskytovať.²⁵

Hĺbkové pološtruktúrované rozhovory boli orientované prevažne na expertov (z rôznych relevantných oblastí, napríklad na architektov) a zástupcov iných zainteresovaných aktérov, od ktorých bolo potrebné získať konkrétne a detailné informácie o predmetnom území. Celkovo išlo o 41 respondentov, ktorými boli okrem spomínaných expertov napríklad majitelia alebo prevádzkovatelia rôznych podnikateľských prevádzok, vlastníci pozemkov, budov alebo bytov v okolí riešených námestí, nájomníci a tak ďalej.

Fókusové skupiny boli zamerané na špecifické cieľové skupiny. Ich špecifiká spočívali v špecifických potrebách zúčastnených osôb. V tejto súvislosti sa vo fókusových skupinách zúčastnili seniori-obyvovatelia Seniorcentra, ktoré sídli na Podjavorinskej ulici. Títo seniori spomínali na niekdajší vzhľad, funkčnosť a význam predmetného územia. Spôsob zberu dát bol prispôsobený potrebám týchto respondentov, čo znamená, že jednotlivé časti námestia boli pre nich vizualizované s cieľom čo najlepšie identifikovať konkrétne miesta a ich význam. Na účel zberu relevantných dát bola využitá aj metóda takzvanej emočnej, respektíve pocitovej mapy. Táto metóda bola celkovo využitá trikrát, a to na prelome mesiacov október a november 2017 v priestoroch Starej tržnice. Zber dát touto metódou sa realizoval v čase, v ktorom sa konali pravidelné aktivity s predpokladanou účasťou širokej verejnosti (v tomto prípade trhy). Nespornou výhodou tejto metódy je efektívnosť zberu dát, pretože bez potreby identifikácie osobných dát a veľmi jednoduchým spôsobom bolo možné získať hodnotenie spokojnosti (prostredníctvom identifikovania pocitov) rôznych užívateľov konkrétneho verejného priestoru. Oslovené respondentky a respondenti odpovedali na dve jednoduché otázky:

²⁴ Prachárová, V. – Hurný, J. (2019): Participáciou k Živému námestiu – Konceptia a plán využívania Kamenného námestia a Námestia SNP v hlavnom meste Bratislava, v Bratislave. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Dostupné na: <<https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2019/09/Participaciou-k-Zivemu-namestiu.pdf>> (30. 9. 2019).

²⁵ Prachárová, V. – Hurný, J. (2019): Participáciou k Živému námestiu – Konceptia a plán využívania Kamenného námestia a Námestia SNP v hlavnom meste Bratislava, v Bratislave. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Dostupné na: <<https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2019/09/Participaciou-k-Zivemu-namestiu.pdf>> (30. 9. 2019).

1. Kde sa v danom priestore cítite príjemne a prečo?
2. Kde sa v danom priestore cítite nepríjemne a prečo?

Celkovo bolo vyzbieraných 263 podnetov, pričom respondenti svoje pocity zaznamenávali do veľkej 3D mapy prostredníctvom *umiestnenia farebnej bodky priamo do mapy s vysvetlením svojho výberu. Tieto vysvetlenia boli dobrovoľníkmi zaznamenané do slovnej podoby a následne spracovávané.*²⁶

Pre prvú etapu implementácie projektu bolo charakteristické hlavne mapovanie verejného priestoru Kamenného námestia a Námestia SNP a zbieranie rôznorodých dostupných dát. Tieto mali v ďalších etapách slúžiť ako dátové podklady pre plánované analýzy. Hlavným lídrom a koordinátorom projektových aktivít bol inštitút, ktorý intenzívne spolupracoval s alianciou. Zapojenie mesta ako projektového partnera bolo skôr dopytovo podmienené, teda ak prišla zo strany ostatných dvoch partnerov projektu (a realizátorov väčšiny aktivít) požiadavka na zapojenie, táto bola promptne splnená. Išlo hlavne o situácie, keď je znalosť vnútorných procesov fungovania takej komplexnej inštitúcie, ako je magistrát hlavného mesta, nevyhnutná. Zástupca mesta Marek Dinka tak plnil úlohu sprostredkovateľa procesov, ktoré boli potrebné na získavanie komplexných informácií v riešenom verejnom priestore. Hlavné mesto v tomto čase nemalo vyčlenenú žiadnu personálnu kapacitu na realizáciu participatívnych procesov a plne sa v tomto spoliehalo na inštitút a alianciu. Napriek tomu však zástupcovia inštitútu skonštatovali, že niektoré procesy by bez aktívneho zapojenia zamestnanca magistrátu trvali významne dlhšie a náročnosť zberu niektorých dát by sa tým jednoznačne zvýšila.²⁷

Z hľadiska komunikácie projektu a jeho aktivít navonok bolo dôležité, že z každej zo zrealizovaných aktivít bol vypracovaný záznam, ktorý bol v neskoršom období zverejnený na projektovej internetovej stránke www.zivenamestie.sk, čím sa sledovalo zabezpečenie prístupnosti projektových informácií „pod jednou strechou“. Ďalšími informačnými kanálmi, prostredníctvom ktorých bolo realizované informovanie o prebiehajúcich participatívnych aktivitách, boli sociálna sieť Facebook a iné formy elektronickej komunikácie, ako aj *spolupráca s inými subjektmi aktívnymi v komunitnom dianí v Bratislave.*²⁸ Spolupráca projektového tímu prebiehala bez vnútorných konfliktov medzi partnermi projektu, pričom frekvencia osobných stretnutí rešpektovala projektové potreby.

Druhá etapa implementácie (január – jún 2018)

V druhej etape implementácie projektu prebiehal ďalší zber dát, a to prostredníctvom fókusových skupín. Tieto boli tentoraz zamerané na obyvateľov so špecifickými potrebami z dôvodu ich zdravotného stavu, ako aj na rodičov malých detí v materskom centre Prešporkovo, ktorých nároky na funkčnosť priestoru sú determinované hlavne potrebami ich

²⁶ Aliancia Stará Tržnica (2018): Živé námestie. Pocitová mapa k územiám Kamenného námestia a Námestia SNP. Dostupné z: <https://zivenamestie.sk/assets/download/Pocitova%20mapa%20k%20uzemiam%20Kamenneho%20namestia%20a%20Namestia%20SNP%202017.pdf?v=20180605> (30. 9. 2019).

²⁷ Rozhovory so zástupcami hlavného mesta Bratislavy, Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť a Aliancie Stará Tržnica.

²⁸ Naratívna správa (júl – december 2017) k pilotnému projektu č. 10 (spracované zástupcami Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť).

detí. Tieto fókusové skupiny využili jedinečnú metódu, ktorou bolo takzvané stretnutie nad mapou. Účastníkom fókusových skupín bola sprístupnená mapa celého verejného priestoru a prostredníctvom takejto vizualizácie bolo pre účastníkov jednoduchšie vnímať riešený verejný priestor a pomenovávať jeho problematiké aj vyhovujúce časti. Voľba tejto metódy bola čiastočne náhodná, pretože pôvodne bol plánovaný priamy vstup účastníkov do verejného priestoru. Vzhľadom na poveternostné podmienky v priebehu mesiacov január – február 2018 však bolo rozhodnuté, že vhodnejšie bude použitie mapy.

Dáta získané popísanými metódami boli následne spracovávané. Ich predbežné spracovanie pri tom viedlo k vypracovaniu súboru takzvaných „rýchlych riešení“ (*quick wins*), ktoré predstavujú relatívne nenákladné riešenia na revitalizáciu zvoleného verejného priestoru, teda najmä na jeho skvalitnenie a sfunkčnenie, a to až do času, kým bude vyhlásená oficiálna architektonická súťaž na komplexnú úpravu daného územia.

Dominantnou aktivitou tejto etapy sa stala príprava ucelených podkladových materiálov publikovateľných na internetovej stránke, ktorá by mala byť hlavným informačným zdrojom. Okrem toho sa aktivity projektových partnerov orientovali aj na budovanie značky Živé námestie, pod ktorou projekt začal postupne fungovať. Hotové materiály boli prezentované verejnosti buď formou workshopov, alebo využitím iných akcií (využitie bolo napríklad podujatie Dobrý trh, na ktorom boli informácie poskytované formou informačného stánku, v ktorom boli záujemcom zodpovedané ich otázky).

Oficiálna internetová stránka projektu www.zivenamestie.sk bola spustená 2. mája 2018. Už v momente svojho spustenia obsahovala všetky dovtedy spracované výstupy jednotlivých projektových aktivít. Z hľadiska transparentnosti tvorby príslušnej verejnej politiky predstavovala teda jedinečnú informačnú platformu, ktorá bola potenciálne dostupná každému záujemcovi o informácie, ktorý má k dispozícii internetové pripojenie.

Všetky materiály boli oficiálne odovzdané tiež vtedajšiemu primátorovi mesta Ivovi Nesrovnalovi, ktorý projekt podporil a prisľúbil snahu o realizáciu navrhnutých zmien. Navrhované zmeny (takzvané „rýchle riešenia“) boli kategorizované do ôsmich tém, a to takto (v celkovom náklade cca 500 000 eur):

1. Zjednotíme námestia: cieľom je štandardizovať mobiliár a objekty na oboch námestiach, ako sú napríklad odpadkové koše, kvetináče, cyklostojany, lavičky, zábrany, informačné tabule a kiosky (identifikovaných bolo 61 rôznych druhov, odporúčaných je 12 štandardných typov).
2. Uprednostnime chodcov: cieľom je rozširovať priestory pre chodcov na úkor parkovania, keďže na spomenuté námestia sa dopravuje len 5 % ich návštevníkov osobnou automobilovou dopravou.
3. Vytvoríme celoročné a sezónne sedenie: cieľom je k pevnému celoročnému sedeniu pridať flexibilné sezónne sedenie, ktoré zabezpečí možnosť jeho adaptovania podľa počasia a podobne.
4. Nové detské ihrisko: cieľom je obohatiť nevyužitý priestor Kamenného námestia detským ihriskom, vďaka ktorému bude podporené vytváranie sociálnych interakcií medzi deťmi aj dospelými.
5. Sociálna kontrola: cieľom je zlepšiť viditeľnosť a prístupnosť prostredníctvom úpravy zelene, osvetlenia a navigačného označenia na námestiach.
6. Lokálna správa: cieľom je sformovanie združenia medzi mestom a významnými zainteresovanými aktérmi týchto námestí, v ktorého záujme bude kvalita verejného priestoru (upratovanie, operatíva a podobne), ako aj starostlivosť o program námestia.

7. Obmedzme parkovanie áut: cieľom je zrušenie približne 10 % parkovacích miest na tomto území.
8. Presuňme voľné parkovacie miesta a zaveďme regulovanú dopravu: cieľom je efektívnejšie využívanie parkovacích miest prostredníctvom ich presunutia, čo by malo mať žiadaný efekt na povzbudenie a vznik ekonomických a sociálnych interakcií na týchto námestiach.²⁹

Obrázok č. 3: Prezentácia projektu a jeho cieľov i aktivít verejnosti bývalým Ivom Nesrovnalom³⁰

Širokej verejnosti bol nový projekt Kamenného námestia a Námestia SNP predstavený na niekoľkých verejných prezentáciách, ktoré boli realizované prevažne zástupcami aliancie. Popri tom boli všetky relevantné informácie dostupné aj prostredníctvom internetových stránok partnerov projektu, ako aj prostredníctvom sociálnej siete Facebook, kde príspevky zdieľali predovšetkým inštitút a aliancia.

Tretia etapa implementácie (júl 2018 – august 2019)

Po prezentácii projektu na čas jeho aktivity stíchli, čo bolo spôsobené tak ukončením hlavných aktivít projektu, ako aj blížiacimi sa komunálnymi voľbami. I keď potenciálne mohli mať výsledky volieb zásadný vplyv na osud celého pilotného projektu, nestalo sa tak. Komunálne voľby sa konali 10. novembra 2018 a v Bratislave došlo k viacerým významným zmenám na

²⁹ Aliancia Stará Tržnica: Živé námestie – Elaborát 2018. Dostupné z: https://issuu.com/staratrznica/docs/elaborat_2018_05_01_dpi150 (30. 9. 2019).

³⁰ Mesto Bratislava: Ako vytvoriť Živé námestie? Zverejnené dňa 2. 5. 2018. Dostupné z: <https://bratislava.sk/sk/sprava/ako-vytvorit-zive-namestie> (30. 9. 2019).

pomyselnej lokálnej politickej mape, pričom k zmene došlo aj na pozícii primátora mesta. Po Ivovi Nesrovnalovi prevzal primátorský mandát Matúš Vallo.³¹ Tejto zmene predchádzal pomerne tvrdý predvolebný zápas. V každom prípade, Matúš Vallo prakticky okamžite po zvolení deklaroval podporu tomuto projektu, prevzal jeho agendu aj s plánovanými úlohami, respektíve aktivitami, a prakticky žiadnym spôsobom tak komunálne voľby neovplyvnili implementáciu tohto pilotného projektu.

Obrázok č. 4: Projekt prevzal po svojom zvolení do primátorskej funkcie do svojej agendy aj Matúš Vallo³²

³¹ SME Voľby: Bratislava – Výsledky komunálnych volieb 2018. Výsledky voľby primátora – Bratislava. Dostupné z: <<https://volby.sme.sk/komunalne-volby/2018/vysledky/bratislavsky-kraj/bratislava/bratislava>> (30. 9. 2019).

³² Mesto Bratislava: Bratislava bude mať „Živé námestie“. Dostupné z: <<https://bratislava.sk/sk/sprava/bratislava-bude-mat-zive-namestie>> (30. 9. 2019).

Nové vedenie mesta o realizovaných zmenách začalo informovať prostredníctvom rôznych komunikačných kanálov. Obľúbenými sa stali napríklad verejné zhromaždenia, ale tiež informačné videá či statusy na sociálnych sieťach Facebook a Instagram.

Ako bolo spomenuté v úvode, tento projekt mal ambíciu presiahnuť vytvorenie súboru podkladov na revitalizáciu Kamenného námestia a Námestia SNP prostredníctvom takzvaných „rýchlych riešení“ a na oficiálnu architektonickú súťaž. Táto ambícia sa týkala širšieho kontextu rozvíjania participatívnych prístupov k tvorbe verejných politík týkajúcich sa verejných priestorov. Aj preto boli v záverečnej implementačnej etape projektu vypracované celkovo štyri publikácie metodického, koncepčného a plánovacieho charakteru. Ich obsah by mohol byť považovaný za manuál pri ďalšom riešení iných verejných priestorov nielen v podmienkach hlavného mesta Bratislavy:

- Participáciou k Živému námestiu,
- Stratégia participatívneho plánovania verejných priestranstiev,
- Zapojenie verejnosti do plánovania verejných priestranstiev – krok za krokom,
- Participatívne plánovanie verejných priestranstiev v Bratislave.

Ukončenie projektu, jeho dopad na prax a replikovateľnosť v iných podmienkach

Sledovaný pilotný projekt patrí z hľadiska rozsahu participatívnych procesov medzi mimoriadne počiny v oblasti participatívnej tvorby verejných politík v podmienkach hlavného mesta Bratislavy. Deklarované ciele projektu, a to tak širšie, ako aj špecifickejšie vzhľadom na územie boli takmer úplne naplnené. Výstupom projektu sa nestali iba štyri publikácie, ktoré poskytujú ucelený pohľad na projekt, jeho aktivity, využitie postupy a dosiahnuté výsledky, ale tiež súbor reálne využitých riešení, ktoré už v dnešnej dobe pomohli obyvateľom i návštevníkom mesta skvalitniť realizovateľnosť ich aktivít spojených s verejným priestorom Kamenného námestia a Námestia SNP. Týmto sa však potvrdzuje aj priamy dopad projektu a jeho výstupov na prax, pretože najmä „rýchle riešenia“ predstavovali také opatrenia, ktoré nevyžadovali neprimerané investície z pohľadu mesta ako jedného z hlavných beneficentov výstupov pilotného projektu.

Vďaka spracovaniu metodických, koncepčných a plánovacích dokumentov, ako aj vďaka vhodnej informačnej kampani, ktorou sa projekt, jeho aktivity a výsledky komunikovali navonok, sa vytvorili predpoklady na replikovateľnosť tohto projektu aj v podmienkach ďalších samospráv. Samozrejme, projekt bol realizovaný v prísne mestskom prostredí, ktoré má svoje špecifiká, a tak sa ako prirodzení recipienti jeho replikovateľnosti ponúkajú iné veľké mestá na Slovensku. Napríklad, metódy získavania dát, ktoré boli pri implementácii projektu využité, však nie sú viazané iba na mestské prostredie a môžu byť úspešne využité aj v podmienkach vidieckych obcí. Rovnako tak „rýchle riešenia“ navrhnuté v tomto projekte majú potenciál inšpirovať akúkoľvek samosprávu, ktorá je pripravená prispôbiť si ich svojim vlastným, miestne špecifickým podmienkam.

Zhodnotenie vybraných prvkov participatívnej tvorby verejných politík

Z hľadiska budovania partnerstva, ktoré malo byť jedným z výsledkov tejto participatívnej schémy, je možné konštatovať, že v zásade k vybudovaniu skutočného partnerstva, kde ide o rovnocenný a vzájomne sa doplňujúci vzťah, nedošlo. Príčiny však netreba hľadať na

personálnej či inštitucionálnej úrovni. Z hľadiska spolupráce i realizovanej komunikácie boli vzťahy medzi projektovými partnermi korektné a partneri sa navzájom rešpektovali. Rovnako tak nebol spochybňovaný ani inštitucionálny význam ktoréhokoľvek zo zapojených projektových partnerov. Hlavným dôvodom pre nevytvorenie silného partnerstva sa stalo „umelé“ pridanie mesta kuž existujúcej a naplánovanej iniciatíve a tiež výrazná poddimenzovanosť ľudských zdrojov, ktoré Magistrát hlavného mesta Bratislavy poveril riešením tohto projektu. V tomto prípade išlo iba o jednu osobu – Mareka Dinku, ktorý popri svojej bežnej agende zamestnanca magistrátu fungoval aj ako kontaktná osoba a zároveň aktívny člen projektového tímu. Z celkom logických dôvodov (kapacitné limity) to nebolo realizovateľné, z čoho vyplýva, že jeho skutočné zapojenie do projektu bolo obmedzené na účasť na nevyhnutných stretnutiach a pomoc s vnútornými procesmi magistrátu. Samotný zástupca mesta priznal, že najmä na začiatku realizácie projektu bol doslova *hodený do studenej vody a keďže bol poverený zo strany nadriadených, neostávalo mu nič iné, iba plávať*.³³

Pozitívom je identifikovaný efekt medziorganizačného učenia sa. Zástupcovia inštitútu totiž poukázali na potrebu *naučiť sa zohľadňovať partnerov v projekte a rešpektovať, že v rámci mesta nie sú všetky procesy plynulé a rýchle*.³⁴ V tejto súvislosti sa potvrdilo, že ak je opomenutý rozmer rozdielnosti vnútorného fungovania a pôsobenia inštitúcií vo verejnom sektore a organizácií v mimovládnom sektore, môže to vyústiť do nedorozumení a miestami až do komplikácií v spolupráci. Naopak, platí, že prihliadanie na rozdielne prostredia a očakávania zvyčajne pôsobí ako dostatočná prevencia potenciálnych konfliktov medzi kooperujúcimi partnermi.

Z opisu prípravy a priebehu projektu jednoznačne vyplýva, že líderstvo prirodzene zostalo v rukách participujúcich mimovládnych organizácií (teda inštitútu a aliancie), pričom v projekte sa neobjavil záujem ani priestor toto nastavenie líderstva nejakým spôsobom meniť. Zástupca mesta bol minimálne v prvej polovici projektu príliš málo zainteresovaný do príprav a prvých implementačných aktivít. Navyše, jeho pracovné vyťaženie súvisiace s jeho riadnou agendou na magistráte a absencia podpory zo strany ďalších zamestnancov magistrátu ani nevytvárali predpoklad na to, aby mesto prostredníctvom svojho zastúpenia prevzalo v tomto projekte líderskú pozíciu.

Verejný priestor Kamenného námestia a Námestia SNP mal byť pokračovaním už revitalizovaného verejného priestoru pred Starou tržnicou. Za realizáciou zmien v tomto priestore autorsky stojí aliancia, ktorá plánovala pokračovať vo zveľaďovaní územia aj ďalej. I preto spolupráca s inštitútom, ktorý inštitucionálne zastrešuje platformu Odkaz pre starostu, bola vcelku očakávaným a obojstranne prínosným partnerstvom. Mesto Bratislava síce dlhodobo deklarovalo záujem tento verejný priestor riešiť, vždy však narážalo na príliš veľa prekážok, ktoré vyhodnotilo ako neriešiteľné. Kontextom, ktorý je pre priebeh projektu zaujímavý a čiastočne aj ťažko pochopiteľný, je duplicitná aktivita hlavného mesta. V čase pôsobenia predchádzajúceho vedenia (primátor Ivo Nesrovnal) totiž daný verejný priestor riešil nielen tento pilotný projekt, ale tiež projekt Živé námestie a aktivity týchto projektov sa chtiac-nechtiac prelínali. I preto je prakticky nemožné oddeliť výsledky týchto dvoch projektov.

³³ Rozhovory so zástupcami Hlavného mesta Bratislavy, Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť a Aliancie Stará Tržnica.

³⁴ Naratívna správa (júl – december 2017) k pilotnému projektu č. 10 (spracované zástupcami Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť).

Z hľadiska kvality participatívneho procesu je dôležité poukázať na jeho rozsiahlosť. V zásade došlo ku kombinácii informovania a konzultovania (v zmysle zbierania množstva dát od širokej verejnosti), aby vznikla čo možno najširšia dátová základňa, ktorá by identifikovala a špecifikovala potreby a predstavy reálnych užívateľov daného verejného priestoru. Paralelne prebiehal aj zber expertných dát, ktoré do istej miery rámcovali a čiastočne korigovali potreby, nároky či očakávania širokej verejnosti na daný priestor z hľadiska reálnosti i realizovateľnosti. Prekrytie týchto dvoch rovín vytvorilo predpoklad na spracovanie kvalitných podkladov, ktoré v krátkom časovom horizonte viedli k takzvaným „rýchlym riešeniam“ a v dlhodobom časovom horizonte vyústia do komplexne poňatej architektonickej súťaže s cieľom revitalizovať verejný priestor Kamenného námestia a Námestia SNP. Realizáciou tejto súťaže sa zároveň potvrdí význam i udržateľnosť výstupov tohto pilotného projektu.

Jeden z dôležitých predpokladov úspešného participatívneho procesu je dôkladne spracovaný participačný plán, na ktorého existenciu sa odvolávajú aj realizátori tohto projektu. Pravdou však ostáva, že jeho skutočné znenie nie je dostupné. Súčasťou takéhoto plánu by mala byť poctivá analýza všetkých zainteresovaných aktérov a následné nastavenie mixu participačných nástrojov vhodných vzhľadom na povahu zainteresovaných aktérov, ktorí majú byť oslovení. Partnerom projektu sa v tomto projekte podarilo zaangažovať veľké množstvo týchto ostatných zainteresovaných subjektov vrátane širokej verejnosti. Ako mimoriadne pozitívne je potrebné vyhodnotiť oslovenie a zapájanie zraniteľných, respektíve znevýhodnených skupín aktérov (v tomto prípade napríklad ľudí so špecifickými potrebami či rodičov s malými deťmi). V prípravnej fáze projektu bolo zvažované aj oslovenie veľmi špecifickej skupiny aktérov – bezdomovcov, ktorí vyžívajú sledovaný verejný priestor aj na zabezpečenie svojho bývania, no zároveň k nemu nemajú žiadny vlastnícky vzťah. Podľa Juraja Hurného by si oslovenie tejto skupiny vyžadovalo väčšiu časovú alokáciu a nevyhnutná by bola spolupráca s organizáciami, ktoré sa takýmto osobám venujú a vedeli by byť nápomocné pri ich identifikácii, oslovovaní, ako aj pri samotnom zbere dát. Na to však projekt nemal časové, materiálne ani personálne kapacity.³⁵

Pozitívne je možné hodnotiť aj kombináciu konvenčných nástrojov na zapájanie aktérov s menej konvenčnými či inovatívnejšími nástrojmi (napríklad s pocitovými mapami). Zber dát prostredníctvom takejto kombinácie metód sa ukázal ako efektívny nielen z kvantitatívneho hľadiska, ale tiež z hľadiska zabezpečenia primerane pestrej skladby respondentov. Sila takejto kombinácie sa tiež prejavovala v tom, že viedla k synergickému efektu a umožňovala spájať zber dát s inými aktivitami, ktoré však so zberom dát nemali žiadny súvis. Respondenti veľmi oceňovali vizualizačné techniky, ktoré im umožňovali ľahkú orientáciu vo verejnom priestore bez toho, aby sa v ňom pri jeho hodnotení nachádzali priamo.

O intenzite participácie verejnosti je možné hovoriť na úrovni informovania a konzultovania. V prvej implementačnej etape bola verejnosť oslovovaná tak, aby poskytovala spätnú väzbu, no najmä v prípade prezentácie „rýchlych riešení“ už možno hovoriť iba o pasívnom zapájaní. Od verejnosti nebola systematicky zbieraná spätná väzba, a teda neexistuje ani jej písomná spracovaná podoba. O istej forme spätnej väzby, ktorá je však nekoordinovaná a vzniká živelné, možno hovoriť v prípade komentárov a diskusií k rôznym príspevkom súčasného vedenia mesta na sociálnych sieťach, ktoré informujú obyvateľov o plánovaných či zrealizovaných zmenách na územiach Kamenného námestia a Námestia SNP.

³⁵ Rozhovory so zástupcami Hlavného mesta Bratislavy, Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť a Aliancie Stará Tržnica.

Tento pilotný projekt podporil už skôr sformované iniciatívy vzťahujúce sa ku skvalitneniu a lepšiemu využívaniu verejného priestoru dvoch dôležitých námestí hlavného mesta Bratislavy – Kamenného námestia a Námestia SNP. Aj vďaka nemu sa dlhodobo chátrajúci priestor s mnohými problémovými lokalitami stáva verejným priestorom, ktorý bude obyvateľmi i návštevníkmi mesta vnímaný pozitívnejšie a využívaný kvalitnejším spôsobom. Partneri projektu sa navzájom rešpektovali, i keď jednoznačne dominujúcimi aktérmi boli mimovládne neziskové organizácie a mesto zostalo v pozícii podporujúceho aktéra a významného beneficienta projektových výsledkov. Výstupy z projektu sú využiteľným základným rámcom pre ďalšie obsahovo bohatšie verzie rozvojových dokumentov vzťahujúcich sa k riešenému verejnému priestoru. Tento totiž bude čeliť aj ďalším výzvam, ktoré projekt nezohľadňoval (typickým príkladom sú následky klimatickej zmeny). Zároveň však tieto výstupy majú potenciál naštartovať poznatkový a skúsenostný transfer, ktorý umožní replikáciu využitých postupov aj v podmienkach iných mestských i vidieckych samospráv.